

سرگذشت نامیمون قائم مقام فراهانی در نگارستان

۸ فروردین ۱۴۰۰ ساعت ۰:۰۸

بعد از آن که جشن ولایتعهدی محمدشاه در باغ نگارستان برگزار شد، دیری نپایید که فتحعلی شاه در اصفهان درگذشت و باغ نگارستان را به منزلگه حوادث محمد شاهی گذاشت. محمد شاه با تدبیر صدراعظمش، قائم مقام در این باغ بر اورنگ سلطنت نشست، چرا که سلطنت به پدرش می رسید اما عباس میرزا زودتر از فتحعلی شاه از دنیا رفته بود.

بعد از آن که جشن ولایتعهدی محمدشاه در باغ نگارستان برگزار شد، دیری نپایید که فتحعلی شاه در اصفهان درگذشت و باغ نگارستان را به منزلگه حوادث محمد شاهی گذاشت. محمد شاه با تدبیر صدراعظمش، قائم مقام در این باغ بر اورنگ سلطنت نشست، چرا که سلطنت به پدرش می رسید اما عباس میرزا زودتر از فتحعلی شاه از دنیا رفته بود. در اوان سلطنت محمد شاه، استبداد و خودکامگی به گونه ای دیگر رخ نمود. ماجرا از آن جا شروع شد که صدراعظم شاه، قائم مقام فراهانی مردی با تدبیر و به قولی معلم و مراد شاه غازی بود. ناصر انقطاع در کتاب امیرکبیر، اخگری در تاریکی مینویسد: این بزرگمرد فرهیخته در آغاز پادشاهی محمد شاه، هنگامی بر صندلی صدارت ایران تکیه زد که نفوذ و دست اندازی و رقابت دو دولت جهانخوار روس و انگلیس در کشور ما به بالاترین تراز خود رسیده بود. سر جان کمبل، وزیر مختار انگلیس، در گزارشش به وزارت متبوع کشورش می نویسد: یک نفر در ایران هست که با پول نمی شود خرید و او ابوالقاسم قائم مقام فراهانی است. انقطاع ادامه می دهد: در واقع انگلیسیها زودتر از هر کسی متوجه شدند که نمی توانند با قائم مقام کنار بیایند. در نتیجه توطئه چیدند که به گوش شاه رسانند که سازشی میان صدراعظم با روسها وجود دارد. قصدش آن است که با استفاده از نفوذ روسیه، تمام قدرت صدارت را در دولت خود و خویشاوندش متمرکز کند. شاه متغیر شد و گفت به هیچ کس اجازه نخواهد داد در انتخاب وزرایش دخالت کند و هر آینه قائم مقام چنین نیرنگی در سر دارد به همان آسانی که این گل ها را در باغ می چیند (در این هنگام شاه چند گل را از بوته ای کند و با خشونت به گوشه ای پرتاب کرد) او را نیز معدوم خواهد ساخت. محمد شاه در ابتدا فریب نخورد ولی سخن چینی و دسیسه های بیگانگان کم کم او را بدبین کرد و سرانجام شاه علیه میرزا ابوالقاسم فراهانی موضع گرفت. یک روز قائم مقام را برای شرفیابی به نگارستان احضار کردند، در حالی که همان روز صدر اعظم جایی مهمان بود. با این حال به او گفتند بعد از شرفیابی به حضور همایونی می تواند به موعد برسد. برخی از دارالخلافه نشینان برای دادن عریضه به قائم مقام در کنار باغ نگارستان جمع شده بودند که گماشتگان به آنها گفتند: «صبر کنید تا قائم مقام از باغ باز گردد.» وقتی صدراعظم وارد شد او را به باغ رضوان بردند و سپس به بالاخانه دلگشا. در همان لحظه محمد شاه دستور داد قلم و قرطاس کاغذ را از قائم مقام بگیرند. چون می دانست اگر او عریضه بنویسد، دلش می سوزد و از فرمانش منصرف می شود و رهایش می کند. گفته می شود وقتی قائم مقام در تالار دلگشا منتظر شرفیابی بوده چند بار از مأموران خواسته به مهمانی برود و بعد بازگردد که هر بار این پاسخ را شنیده: «شاه فرموده خارج

نشوید تا من شما را به حضور بطلبم.» صدراعظم در می یابد که زندانی شاه است و فرجام نامیمونی در انتظار اوست. چون قلم نداشت با ناخن بر دیوار اتاق می نویسد: «روزگار است آن که گه عزت دهد گه خوار دارد چرخ بازیگر از این بازیچه ها بسیار دارد» سرانجام وی را به حوضخانه باغ می برند و بعد از شش روز میرغضبان به سراغش می آیند اما با مقاومت او روبرو می شوند، به طوری که بازوانش مجروح و خونین می شود. بالاخره دستمالی در حلقش فرو و خفه اش می کنند و شبانه جنازه اش را در گلیمی می پیچند و روانه حضرت عبدالعظیم می کنند. سرانجام یکی از بزرگ مردان این گونه شد که با لباس خونین برتن بدون کفن در صحن امامزاده حمزه جنب مزار شیخ ابوالفتوح رازی به خاک سپرده شود و پس از مرگش تنها یک ستاره دیگر در آسمان تاریک تهران قدیم درخشید و کسی نبود جز میرزا تقی خان امیرکبیر که سرانجامی چون قائم مقام داشت. ناراحتی شاه غازی وقتی محمد شاه شنید که از بازوی قائم مقام خون ریخته شده، بسیار ناراحت شد، چرا که محمدشاه در حضور پدرش، عباس میرزا و شخص قائم مقام سوگند یاد کرده بود که هیچ گاه خون قائم مقام را به زمین نریزد. از این رو فرمان داده بود او را خفه کنند. حتما در مراسم خفه کردن و کشتن به معنای ریختن خون بی گناه نبوده است. و این گونه شد که تهرانی های قدیم برای انتظار کشیدن های طولانی همیشه از این مثل استفاده می کردند: در انتظار باشید تا قائم مقام از باغ بیرون آید.

منبع: ۱۳ حکایت شیرین از طهران، کتاب دوم، فرزانه نیک روح متین، ص ۱۰۳

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/48269/سرگذشته-نامیمون-قائم-مقام-فراهانی-مقام-قائم-نامیمون-سرگذشته/48269>